

BİR TEFSİR DERSİ ÖRNEĞİ

İsmail ÇALIŞKAN*

ÖZET

Bu yazıda aktif olarak işlenen bir tefsir dersi tecrübesi aktarılmaktadır. 2012-2013 öğretim yılında İlahiyat Fakültesi III. sınıfta yapılan derste, öğrencilere daha fazla rol verilerek azami fayda sağlanmak hedeflenmiştir. İncelenen surelerin bitişinde öğrencilere o sureden elde ettikleri çıkarımları, mesajları, hayata yansıtabilecekleri davranış ilkelerini dile getirmeleri istenmiştir. Yazıda öğrencilerin cevaplarına da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, tefsir dersi, mesaj, ayet, sure, Yusuf suresi, Yusuf peygamber

AN EXAMPLE OF A LECTURE OF TAFSİR

ABSTRACT

In this paper given an experience about a lecture of tafsir/commentary of Qur'an which was actively performed. In a 3rd class of Faculty of Theology students' lecture in 2012-2013

* Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
icaliskan25@gmail.com

academic year, by giving students more role their participation in the lecture was made effective. At the end of each surah, students were asked to state their inferences, messages and the behavioral principles they can implement. In the paper, the answers of students are also given.

Key Words: Tafsir/commentary, lesson of tafsir, message, verse, surah, surah al-Joseph, prophet Joseph.

Takdim

Bu yazıda bir tefsir dersi tecrübesine yer veriyoruz. Eğitim-öğretim yılı başında farklı bir ders işleme deneyiminin öğrenciler üzerinde nasıl yansiyacağını ölçmeyi istemiştik. Öğretim dönemi boyunca girdiğimiz derste bunu denedim. Dönem sonunda ders bitince de uyguladığım türden bir Kur'an anlama faaliyetinin öğrenciler açısından umulandan fazla verimli olduğunu gördüm. Örneğin, öğrenciler ayetlerden ilkesel çerçevede bir takım sonuçlara ulaştıklarını göstermişlerdir. İlim camiası ile de bu tecrübemizi paylaşmak istedik. Dolayısıyla bu makalede öğrencilerin derste sure incelemesi neticesinde anladıklarını gösteren çıkarımlarını takdim edeceğiz. Bu bile önemli bir göstergedir; dersin olumlu ve olumsuz bütün etkileri ise daha kapsamlı soruşturmaya konudur ve elbette bu yazının kapsamı dışındadır.

Bahse konu ders, 2011-2012 öğretim yılı güz döneminde Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde III. sınıflarla işlenen Tefsir II. dersidir. Bilindiği gibi İlahiyat Fakültesi III. sınıf ders programında, bir dönemlik ve haftada iki saatlik Tefsir II adı altında bir ders vardır. Dersin amacı, önceki dönemlerde Tefsir Usulü ve Tefsir Tarihi'nde verilen teorik

bilgilerin uygulamasını yapmaktır. Dolayısıyla derslerde Arapça ve Türkçe tefsir metinlerinin okunması ve müfessirlerin tanınması hedeflenmektedir. Ben de I. ve II. öğretimden toplam 83 öğrenciden oluşan iki ayrı sınıfta Tefsir II. dersine girdim. Ders materyali olarak Arapça ve Türkçe tefsirlerden birkaç surenin tefsirini seçmiştik. Dönem başında, derste farklı bir uygulama ile ilk önce okuyacağımız Yusuf suresi özelinde bir anlama ve yorumlama çalışması yapacağımızı duyurdum. Uygulama şöyle yapılacaktı:

-Öğrenciler derse, ayetlerin sadece tercümesine çalışarak gelecekler, tefsirine çalışmayacaklar;

-Derste her öğrenci bir ayeti önce metne sadık kalarak tercüme edecek sonra okuduğu ayetten anladıklarını söyleyecek, yapabildiği kadarıyla tefsir edecek;

-Kökeninden başlamak üzere kelimeler tahlil edilecek;

-Ardından diğer öğrenciler katkılarını sunacak, varsa sorular soracaklar, karşılıklı tartışacaklar;

-Bu esnada gerektiği yerde hoca müdahale edecek, açıklamalar yapacak;

-Tefsir yapılırken, 'ayetin ne demiş olabileceğini, alternatif yorumlar, ayetin bugüne ne diyebileceği, ayetin diğer ayetlerle ne gibi bağlantısının olduğu, kelime ve ifade inceliklerine dair düşüncelerin olup olmadığı?' tarzında sorulara cevap aranacak, (ayetin ele alınışı sırasında yerine göre farklı sorular soruyor, bazen soruları çoğaltıyordum);

-Sure içinde başka bir konuya geçildiğinde veya dersin sonunda hoca gerekli açıklama ve yorumları yapacak, sorulara cevap verilecek ve genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Bu çalışmanın dışında ayrıca bir sure çözümleme ve anlama çalışmasının da evde öğrenciler tarafından yapılacağını belirttim. Buna göre belirlediğimiz kısa sureyi (sınıfın birinde Fecr, diğerinde de İnfitar) her öğrenci üç aylık süre içerisinde ve üç aşamalı olarak anlayacak: Önce sözlük yardımıyla kendisi anlamaya çalışacak, sonra mealden manasını okuduktan sonra anlamayı sürdürecektir, son aşamada bir tefsirden detaylı olarak sureyi okuyacak. Bu anlama faaliyetini yürütürken, 'kelime ince-likleri, ayet(ler)in birbiri ile bağlantısı, sure bütünlüğündeki yeri, surenin konuları, surenin bugün için ne anlam ifade ettiği veya günümüze bir mesajın olup olmadığı, sureden ne gibi sonuçlar çıkarılabileceği' gibi ayrıntıları sürekli tefekkür etmelerini tembihledim.

Yusuf suresi üzerine yaptığımız çalışmayı birkaç haftada bitirdik. Surenin incelemesinin tamamlandığı ders, her iki sınıfta ve ayrı ayrı ders-te, öğrencilere şunu söyledim: *Şimdi her bir öğrenci bu sureden nasıl veya hangi sonuç(lar) çıkardığını, hayata yansıyabilecek hangi davranış ilke(ler)ini ve nasıl bir ders ve mesaj elde ettiğini kısa ve özlü bir cümle ile ifade edecek. Yalnız önceki arkadaşların söyledikleri tekrar edilmeyecek. İsteyen surenin ana konularından birini de söyleyebilir.* Öğrencilerin dile getirdiği hususları oracıkta kayda aldık, onları uygun bir tasnif ve sıralama halinde aşağıda takdim ediyoruz. Bunları çoğaltarak öğrencilere de dağıttık, zira bu tamamen onların ürünü idi. Dersin hocası olarak ben, sadece ifadeleri düzgün hale getirdim ve tasnif ederek sıralamaya koydum.

Bu arada öğrencilerin kendi kendilerine yürüttükleri sure çözümlemesi çalışmasında nasıl bir netice elde edildiğini ölçmek ve sınıftaki sure çözümlemesi ile mukayese yapabilmek için de final sınavında her iki sure hakkında sorular sordum. Öğrencilerin kendi başlarına yaptıkları

sure hakkında çok güzel yorumlar yapmalarına ve çıkarımları dillendirmelerine rağmen gördüm ki, sınıf içinde yaptığımız çalışma evdeki çalışmaya göre fevkalade yararlı ve etkili olmuştur.

Ayrıca böyle bu ders işleme yöntemini nasıl değerlendirdiklerini ve kazanımlarının olup olmadığını öğrencilere de sordum. Övgüler dışında, genel olarak şu tür değerlendirmeler yapıldı:

-Kur'an-ı Kerim'de kelimelerin lügat ve dini kullanımı arasındaki ayırım ve kelime incelikleri hususunda verilen ayrıntılar çok dikkat çekmiş olup ders boyunca en faydalı tarafın bu olduğu,

-Kur'an üzerine düşünmeyi öğrendikleri,

-Kur'an hakkında konuşma ve yorum yapma cesaretlerinin geldiği,

-Kur'an'ın bize ve zamanımıza da konuştuğunu anlamaya başladıkları,

-Ayetlerin günümüz için ne ifade etmiş olabileceği üzerindeki zihinsel tefekkürün kendileri açısından yeni ve zihin açıcı olduğu,

-Hiçbir şeyin anlaşılmadığı zannedilen ayet(ler)in de günümüz için önemi olduğu ve bir takım mesajlar verdiği,

-Tefsiri daha fazla sevmeye başladıkları.

I. YUSUF SURESİNDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR

Aşağıda, öğrencilerin Yusuf suresinin incelemesi bittikten sonra sorduğum soruya verdikleri cevaplar vardır. Yukarıda ifade ettiğim gibi, cevaplar, tamamen öğrencilere aittir, biz sadece onları tasnif ettik ve cümleler üzerinde düzeltmeler yaptık. Önce surenden tespit ettikleri konulara, sonra da sureden çıkardıkları davranış ilkeleri ve mesajlara yer vereceğiz.

A. SURENİN KONULARI

1. Çeşitli insan karakterleri ve onların tahlili,
2. Baba-oğul ilişkisi ile üvey kardeşler arasındaki ilişki,
3. İnsan-Allah ilişkisinin çeşitli boyutlarıyla (dua, iltica, tövbe, af dileme, yardım isteme, hüznün ve dertleri ona iletme vs.) işlenmesi,
4. Allah'ın azameti, hikmeti, ilmi, planı ve olaylara müdahalesi,
5. Mutlak bir ilah ve karşısında gelgitler, çelişkiler yaşayan insan(lar)ı sergiler,
6. Gömlek hadisesinde dile getirilen mucize,
7. Müslüman olmanın ne olduğunu öğretmesi,
8. Çeşitli durumlarda alınacak tavırları, davranış modellerini, anlayışları ve ilkeleri takdim etmesi,
9. İnsanın doğal olaylar karşısında pes etmeden mücadele etmesi, hazırlık yapması,
10. Yaşama amacını öğretmesi,
11. Dua etmeyi öğretmesi,
12. Kıssalar, Kur'an'ın önemli konuları arasındadır.

B. SUREDEN ÇIKARILAN DERSLER, İLKELER VE DAVRANIŞ MODELLERİ

1. Nerede olunursa olunsun Allah'la ilişkiyi kesmemek,
2. Allah insana yol gösterir,
3. Her şey Allah'tan gelir,
4. Azim ve kararlılık mutlaka sonuç getirir,
5. Bir işi bilen onun idaresi veya üretimine talip olmalı,
6. İnsanlardan yardım alınmalıdır,
7. Darda kalınca asıl yardımı sadece Allah'tan istemek gerekir,

8. Her doğru her yerde söylenmez,
9. Bir şey kalpten istenince mutlaka olur,
10. Özlem, hasret, imtihan insanın ayrılmaz parçalarıdır,
11. İffet, erkekte de kadında da olması gerekir,
12. İffet her zaman insana faydalıdır, başarısına yardım eder,
13. Şehvet duygusuna kapılınca ve engellenmediğinde önlene-
mez şeyler olabilir,
14. Günah işlemekten korkmalı,
15. Günah işlemek konusunda Allah'tan korkmalı ve Ona sığın-
malı,
16. Müminin tevazudan asla vazgeçmemeli,
17. Asıl amaç, Müslüman olarak ölmektir,
18. Ahiret yurdu, dünyadan daha hayırlıdır,
19. Bazı insanların iman ettiği halde şirkten (özellikle de gizli
şirkten) kurtulamadıkları,
20. Teslimiyet,
21. Rıza göstermek,
22. Ümitsizliğe kapılmamak, hiçbir zaman ümit kesmemek,
23. Tevekkül etmek,
24. Akletmek, akli kullanmak,
25. Sakla samanı gelir zamanı (Kıtlık olduğunda...)
26. Sabır, sabretmek, sabretmesini bilmek,
27. Şükür,
28. Metanetli olmak,
29. Basiret sahibi olmak,
30. Kınamamak,
31. Affedici olmak,

32. Eden bulur,
33. Haklının, hakkının verilmesi gerekir,
34. Aşırı ve yersiz kıskançlık bir insan hastalığıdır,
35. Hile, hiçbir zaman kurtuluş yolu değildir; eninde sonunda zararlı yapana dokunur,
36. Kişisel hatalardan mutlaka bir şey kazanılır (ders alınır),
37. Namusa ihanet etmemek,
38. Başkasının namusuna göz dikmemek,
39. Vefalı olmak,
40. Sadakat,
41. Kardeşine bile güvenme,
42. Hz. Yusuf'un nezaket ve kibarlığı muhteşemdir,
43. Şeytan insan için apaçık bir düşmandır,
44. Birinin hizmetinde olmak, onun namusu dahil her şeyini korumak demek,
45. Ekmek yenilen kapıya, malına ve namusuna ihanet etmemek, göz dikmemek,
46. Bazı rüyalarda hikmet vardır,
47. Rüya yorumlamak kolay bir iş olmadığı gibi, ehlinin yaptığı rüya yorumları boş bir iş değildir,
48. Rüya yorumu, geniş planda olayları yorumlama yeteneği ile paralel gelişir,
49. Rüya ile amel edilmesi,
50. Çocuklar arasında adaletli olmak,
51. Hatasının farkına varan kardeşlerin yaptıklarını itiraf etmesi, yanlışlıklarından pişmanlık duyması,

52. Kardeşlerin düzenledikleri hile, tuzak ve onlara karşı uydurdukları düzmece gerekçeler,
53. Her itirafın gerçekçi olmadığı,
54. Bazı insanların çıkarıcı olduğu, çıkar uğruna her şeyi yapabildiği,
55. İnsanların amel ettikleri halde şirk tehlikesi ile karşı karşıya oldukları,
56. Yeryüzünü gezip görmek ve ibret almak,
57. Dikenleri olduğu halde gülün güzel olduğunu bilmek,
58. Peygamberin de beşer olduğu,
59. Bir bilenin üstünde daha iyi bilen vardır,
60. Haksızlıkların karşılığının bir gün mutlaka görüleceği,
61. İftiranın gerçekliğinin olmadığı,
62. Hangi makamda olunursa olunsun, nefse güvenilmemesi,
63. Sığılacak makamın nefis değil Allah olduğu,
64. İnsanın her an Allah'ın lütfuna açık olduğu,
65. Allah'ın lütufları sonsuz ve hesapsızdır,
66. Ne kadar mülk sahibi olunursa olunsun, asıl mülk sahibinin Allah olduğunu bilmek,
67. Kıssa ile insana birçok şey anlatılabileceği, kıssa anlatmak da bir mesaj verme yoludur,
68. Kur'an, açık ve anlaşılır bir kitaptır,
69. Kur'an-ı Kerim, sağlam kaynaktan gelmiş, Hz. Peygambere sağlam bir yolla ulaşmıştır,
70. Yusuf herkes için örnek alınabilecek bir kişiliktir veya Yusuf'un herkese örneklik yapacak bir tarafı vardır.